

نظام سیاسی در اسلام

نشست ۹۳: پرونده خاشقچی و آینده ساختار قدرت در عربستان سعودی

بسمه تعالی

نود و سومین جلسه از سلسله نشست های نظام سیاسی در اسلام در پژوهشکده نظریه پردازی سیاسی و روابط بین الملل با عنوان پرونده خاشقچی و آینده ساختار قدرت در عربستان سعودی با سخنرانی دکتر علی اکبر اسدی و حضور اساتید روز سه شنبه ۱۵ آبان ۱۳۹۷ در سالن اندیشه برگزار شد. مشروح سخنرانی به شرح ذیل می باشد:

پرونده خاشقچی و آینده ساختار قدرت در عربستان سعودی

قتل جمال خاشقچی چهره منتقد سعودی در کنسولگری این کشور در استانبول به دلیل ابعاد مختلف سیاسی-امنیتی، حقوقی-جنایی، رسانه ای و انسانی به یکی از خبرسازترین موضوعات منطقه و جهان در هفته های اخیر تبدیل شده است. خاشقچی در ۲ اکتبر وارد کنسولگری شد و از آن خارج نشد. این مساله ابتدا از سوی نامزد خاشقچی اعلام و رسانه ای شد و با تاکید مقامات امنیتی ناشناس ترکیه بر قتل خاشقچی درون کنسولگری به سرعت به یکی از روندهای خبری اصلی در منطقه و جهان تبدیل شد. دولت عربستان در ابتدا بر خروج خاشقچی از کنسولگری اصرار کرد، اما با درز اطلاعات بیشتری از سوی شخصیتها و رسانه های ترکیه، مواضع رهبران جهان و فشار افکار عمومی، مقامات سعودی قتل خاشقچی بر اثر درگیری و به صورت اتفاقی در کنسولگری را پذیرفتند. قتل خاشقچی باعث واکنشهای بین المللی جدی و تغییر چهره بن سلمان و تردیدهای جدی در خصوص آینده سیاسی وی شده است. لذا پرسش اصلی این است که پرونده خاشقچی چه تاثیری بر آینده ساختار قدرت و جایگاه سیاسی محمدبن سلمان دارد؟

عربستان سعودی به عنوان جامعه ای در حال گذار با چالشها و بحرانهای مختلفی روبروست. شکاف سنت و مدرنیسم به عنوان مهمترین شکاف در این کشور است که باعث تقابل و رقابت نیروهای نوگرا و سنت گرا در این کشور شده است. در عرصه سیاسی مهمترین چالش عربستان انتقال قدرت به نسل جدید یا نسل دوم از فرزندان عبدالعزيز است. از دوره ملک عبدالله تشکیل هیئت بیعت و تعیین جانشین ولیعهد مورد توجه قرار گرفت. در دوره ملک سلمان با رویکردی انحصارگرایانه محمد بن سلمان به عنوان نخستین چهره جدید برای کسب قدرت مطرح شد. در عرصه اقتصادی مهمترین چالش عربستان عبور از اقتصاد نفتی است. نفت فرصت و توانمندی مالی و اقتصادی برای عربستان است اما نوسانات نفت و مشکلات دیگری مانند رشد جمعیت جوان آینده عربستان در دهه های آتی را با چالشهایی همراه می کند. چالشهای اقتصادی باعث طراحی سند چشم انداز ۲۰۳۰ برای عبور از اقتصاد نفتی در سالهای اخیر شده است. مجموعه این چالشها موجب طراحی بن سلمان برای عبور از بحرانهای این کشور با الگوی موسوم به نوسازی اقتدارگرا شده که به ویژه در سند ۲۰۳۰ بازتاب یافته است. با وجود تلاشهای بن سلمان اجرا و پیشرفت اهداف سند با موانع متعددی روبروست.

نظام سیاسی در اسلام

نشست ۹۳: پرونده خاشقچی و آینده ساختار قدرت در عربستان سعودی

اما علاوه بر چالشهای ساختاری و موانع متعدد، قتل خاشقچی و تمرکز بر نقش بن سلمان در این خصوص چالشهایی اساسی برای رهبران سعودی ایجاد کرده است.

هر چند ترور و سرکوب منتقدین و معارضین مساله جدیدی در عربستان نیست، اما پرونده جمال خاشقچی به دلیل ابعاد مختلف و واکنشهای صورت گرفته حوزه های مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و بین المللی عربستان و آینده بن سلمان را به شدت متاثر می سازد. در عرصه نظام سیاسی عربستان افزایش واگرایی درونی آل سعود، فرصت یافتن معارضین برای اظهار مخالفت و همگرایی، دلسردی و تردید همراهان بن سلمان برای همراهی، پیدایش زمینه برای منازعه و مخالفت بیشتر و تضعیف جایگاه بن سلمان در خاندان آل سعود قابل توجه هستند. در عرصه اقتصادی ضربه جدی به سرمایه گذاری خارجی و فرار سرمایه، شکست مگا پروژه ها مانند شهر نئوم و افزایش احتمال ناکامی سند چشم انداز ۲۰۳۰ از مهمترین اثرات قتل خاشقچی محسوب می شوند. در عرصه اجتماعی تغییر چهره بن سلمان از چهره ای اصلاح گرا به رهبر مستبد قبیله ای در داخل و خارج و کاهش مشروعیت وی در دو سطح، در نتیجه قتل خاشقچی اهمیت دارد.

در عرصه بین المللی پرونده خاشقچی باعث افزایش قدرت و نقش مخالفان بن سلمان و تضعیف حامیان خارجی وی شده است. در این عرصه رویکرد ترکیه پیشران اصلی موضع گیریهای بین المللی بوده است. هدف اصلی ترکیه تضعیف بن سلمان و حذف وی از مسند ولیعهدی محسوب می شود. ترکیه با مدیریت امنیتی- سیاسی و رسانه ای مناسب و درز تدریجی اطلاعات رویکرد هدفمندی را در این خصوص در پیش گرفته است. تاکید اردوغان بر دستور مقامات ارشد برای قتل خاشقچی در کنار تبرئه ملک سلمان نشان می- دهد که حذف بن سلمان هدف اصلی مقامات ترکیه است. همچنین قطر با پوشش رسانه ای کامل و تلاش برای تضعیف بن سلمان نقش مهمی در این خصوص داشت. ضمن اینکه کشورهای اروپایی واکنش جدی در مقابل قتل خاشقچی داشتند و با تاکید بر روشن شدن ابعاد پرونده و لزوم تغییر سیاستهای سعودی از جمله در یمن در این خصوص اثرگذار بوده اند. در امریکا ترامپ به عنوان متحد اصلی بن سلمان در تنگنایی جدی قرار گرفته است. وی از یکسو به ابعاد فاجعه و حساسیتهای جهانی آگاه است، اما از سوی دیگر به خدمات حکومت کنونی سعودی برای امریکا به خصوص همکاری در پرونده اسرائیل و مقابله با ایران اشاره می کند.

در مجموع آینده بن سلمان به دو مولفه یا عدم قطعیت کلیدی بستگی دارد که شامل متغیرهای خارجی به خصوص رویکرد امریکا و ترکیه و دوم تصمیم و معادلات داخلی خاندان پادشاهی با محوریت ملک سلمان در خصوص آینده قدرت سیاسی بستگی دارد. در این چهارچوب سه سناریوی اصلی شامل حذف بن سلمان از مسند ولیعهدی، جنگ قدرت در خاندان سعودی و تداوم پرچالش ولیعهدی بن سلمان را می توان مورد بررسی قرار داد.